

4. Typologie základních typů deviovaného chování

4.1. Vymezení sociální patologie a normality

Sociální patologie (angl. *socialpathology*, něm. *Sozialpathologie*, fr. *pathologie sociale*) je souhrnný pojem pro označení chorobných, nenormálních, všeobecně nežádoucích společenských jevů. Patří sem i sankcionované formy deviantního chování, rovněž studium příčin jejich vzniku a existence. Pojem začal používat významný anglický filozof a sociolog H. Spencer, jeden ze zakladatelů pozitivismu ve společenských vědách a zastánce evolucionismu. Spencer hledal paralelu mezi sociální a biologickou patologií, a to v oblasti biologického a sociálního organismu. E. Durkheim považoval sociální patologii za vědu o chorobách a nepříznivých skutečnostech, činech a chování, které se odchyľují od stanovených norem, ale současně jsou organickou součástí, komponentou sociálního života.

Porozumět tomu, co je abnormální je možné pouze tehdy, pokud máme vymezeno, co je normální. V odborné literatuře jsme občas svědky dvojakého chápání normality - jednou jako normalita prožívaného světa (*lebensweltliche Normalität*), která garantuje vnitřní jistotu, jindy (jako) normalita, o kterou usiluje sociální stát, překonávající sociální jistoty (Böhnisch, 1994).

Operacionalizovat a následně empiricky postihovat normalitu je neobyčejně těžké. Všeobecně lze konstatovat, že za normální je smysluplné pokládat sociální jevy a procesy, ale i sociální situace, které umožňují člověku takové životní projevy, které jsou výsledkem konsenzu a nepotřebují vždy znovu a znovu zvláštní argumentaci pro vlastní zdůvodňování. Normalita bude mít proto svoji subjektivní, statistickou, antropologickou a sociokulturní dimenzi.

Termín *sociální patologie* použil už A.I. Bláha (1968), který zdůrazňoval poruchy *sociálních procesů a sociálních zařízení*. Sociálně patologické teorie vycházejí nejčastěji z předpokladu, že ve společnosti existují dlouhodobé strukturální nedostatky, které členy společnosti postihují různě, nerovnoměrně. Sociální patologii se často vytýká, že je popisná, že je pouze sbírkou sociálních problémů. Často se hovoří také o *patologizaci*. Máme tím na mysli situaci, kdy jistému deviantnímu chování, nebo některým znakům takového chování, připisujeme charakter choroby. Doprovodným negativním jevem *patologizace* je odnětí kompetencí sociální pedagogiky ve prospěch medicíny (nejčastěji psychiatrie) nebo

psychopatologie. V důsledku takového přístupu se redukuje úsilí o nápravu na *terapii a kuratelu*.

S termínem *sociální patologie* se setkáváme ve specifických významech od doby Ericha Fromma a tzv. Frankfurtské školy (kritická teorie, neomarxismus). Podle této teorie představuje sociální patologie nejen problém duševního zdraví jednotlivce uprostřed společnosti, který se neumí přizpůsobit, ale i patologický stav celé (západní) společnosti.

Zastánci kategorie *sociální patologie* zdůrazňují její negativní axiologický náboj, tj. společenskou nepřejícnost, kterou údajně termín sociální deviace neobsahuje v takové intenzitě. Zvláštní kategorii představují poruchy chování, které nepatří do oblasti sociální patologie, resp. sociální deviace, neboť jsou součástí individuální invalidity, abnormality v psychologické anebo anatomické struktuře či funkci člověka

V průběhu 20. století byly považovány za sociálně patologické jevy sebevraždnost, alkoholismus, homosexualita, prostituce, rozvodovost, nezaměstnanost a válka. Později se k nim přidaly narkomanie, široké spektrum závislostí, násilí, agresivita a extremismus, který představuje dnes jedno z největších nebezpečí. Hrozí nebezpečí rezignace lidí na jejich odstraňování, resp. eliminaci.

Sociálně patologické jevy mají všechny známky sociálních jevů včetně *nadindividuálnosti*. Znamená to, že existují nezávisle na tom, zda si jich subjekt, jednatel, uvědomuje či nikoliv. Metody výzkumu v oblasti sociálně patologických jevů považujeme za významné, ne však za samostatné, a už vůbec ne za výlučné metody sociálně pedagogického výzkumu v oblasti sociální patologie ve smyslu návratu k durkheimovskému antipsychologismu a proti nominalistickému chápání společnosti, podle kterých *společnost*, a tedy i *sociální patologie*, je pouze název, kterým se sleduje vyjádření určitého celku individuí a jejich vzájemných vztahů (Hirner, 1976). V této oblasti je třeba hledat všeobecné úsilí o budování kolektivní identity, překonávat dichotomické myšlení *společenství a společnost*, ale i interpretace společenského života z pozic jednotlivce.

Specifický přístup k problematice sociální patologie získáme v okamžiku, kdy na současnou sociální situaci pohlížíme z pozice *superzápasu*, který úzce souvisí s utvářením *nové civilizace* (Tofler, A., Toflerová, H., 1996). Koncept srážky civilizací (rozuměj první sociální vlny - agrární revoluce, druhé vlny - industrializace a třetí vlny - nástupu informačních technologií), znamená vznik resp. rozvoj nových konfliktů, jakými jsou především klasická průmyslová velkovýroba a přesun těžiště z oblasti výroby do oblasti sociálních služeb, ultranacionalismus a zánik klasických národních států, masovost výroby a společnosti a současně jejich demasifikaci, tradicionalismus a zrychlování tempa vývoje,

vzdělanost versus nevzdělanost, univerzálnost versus specializace apod. Nejdůležitějším momentem v politickém vývoji naší doby je podle Toflerových vznik dvou základních táborů. Jeden je oddaný *civilizaci Druhé vlny*, pevně odhodlaný zachovat klíčové instituce masové průmyslové společnosti, tj. nukleární rodinu, masový vzdělávací systém, gigantické korporace, masové odbory, centralizovaný národní stát a politiky pseudoreprezentativní vlády. Druhý tábor, oddaný *civilizaci Třetí vlny* si uvědomuje, že nejnaléhavější problémy dneška, počínajíc nedostatkem energií přes válku a chudobu až po ekologickou krizi, po rozpad rodinných vztahů, se nemůže řešit v rámci průmyslové civilizace. Rozvojem poznání, akceptováním plurality hodnot, změn v klasické nukleární rodině *Druhé vlny* a přisouzením adekvátního významu sociální pedagogice, sociální práci a sociálním službám vůbec je možné hledat a nacházet řešení problémů sociální patologie.

4.2. Schéma vybraných sociálně patologických jevů – genealogie

V následujícím schématu vybraných sociálně patologických jevů vycházíme z klasifikace, kterou prezentují Stejskal, Kný, Votruba (1999) ve svých empirických výzkumech. Autoři charakterizovali 39 konkrétních sociálně patologických projevů. Třídít tyto sociálně patologické jevy lze dle několika hledisek:

- ❖ SPJ lze třídít dle psychopatických, sociopatických a psychických deviací dle lékařské diagnózy
- ❖ dle stupňování ohrožení společnosti, přesněji duchovního a sociálního zdraví národa: prohřešek - provinění - přestupek - trestný čin - zločin
- ❖ třídění dle tendence: patogenní, sociogenní, kriminogenní, kriminální atd.

Obdobně jako uvedení autoři, i v naší prezentaci jsme třídění podle významu nepoužívali a zvolili jsme věcně indiferentní hledisko abecední, které svou strukturou nevypovídá nic o závažnosti SPJ a je významově neutrální. Na první pohled vzniká dojem heterogenního komplexu jevů různé závažnosti, četnosti, původu i typu (např. jasně sociálně patologické výtržnictví či vandalství, naopak kleptomanie jako předmět diagnózy a terapie psychiatrické, vražda, jako trestně právně definovaný zločin, a naopak nuda, jako problém pedagogický).

Genealogie SPJ nám ukazuje s přihlédnutím k tabulaci procesu transmisivity, že jsou jisté SPJ primární (bazální), mezi něž patří, kromě často zjevné agresivity (1), většinou jevy jakoby dosud latentní, potenciální, předstartovní: sociální nezralost, často bagatelizovaná lhavost (13), přezaměstnanými rodiči nepovšimnutá nuda (16) jejich dítěte. Teprve když se tyto jevy primární sekundárně manifestují navenek, dostávají konkrétní podobu *čimu* a *činnosti*. Nebude jistě pochybností o tom, že se agresivita vybíjí navenek formou šikany (26) nebo skupinového vandalství (30). Upozornit je třeba na jazykový usus, cit pro lexikálně sémantický akcent: zabití (36) může být nechtěným výsledkem nezvládnutého řízení automobilu (nepřizpůsobení rychlosti stavu vozovky), rovněž ve zpravodajských zprávách z válečných bojišť se hovoří o počtu zabitých vojáků na obou stranách, nikoli o počtu zavražděných. Sám SPJ vražda (33) totiž patří už do terciální kategorie SPJ (syntéza záměru, nenávisti, přípravy formou lhaní či vydírání oběti atd.). Proto je vražda syntézou rysů kategorie A a C dle typologie transmisivity.

Rovněž dnes aktuální a mediálně hojně frekventované SPJ xenofobie (36) a narkomanie (15) jsou složité terciální struktury. Xenofobie jako chorobný strach z cizinců a z neznámého prostředí se dnes se dnes interpretuje v posunutém významu jako odpor, etnická nenávist. Zde však zase čeština jemně rozlišuje rasismus a etnický odpor, významově se tyto pojmy neztotožňují. Xenofobie i narkomanie mají v sobě autoidealizaci (sebestřednost, egoismus až narcismus), jež zase vycházejí z primární nonidentity, z potřeby posílit své sebevědomí, své Já. Zdánlivě triviální dětská lhavost (13) může odstartovat nebezpečné vydírání a končit hochštaplerstvím či simulantstvím (např. předstírání důvodu pro odepření nástupu vojenské prezenční služby, což při častém výskytu může mít dalekosáhlé důsledky geostrategické: oslabení obranyschopnosti státu, uvolnění občanské kázně a občanského souručenství období krizí včetně přírodních katastrof atd.). Poněkud shovívavý pojem lhavost totiž nabývá jiného významu definujeme-li jej přesně z hlediska pedopsychologie a psychiatrie v jeho patické podobě: pseudologia phantastica (bájná lhavost), kdy subjekt vypráví neskutečné události jako by je prožil a vydává se za někoho kým není (podvodní dealeri různých fondů a nadací, resp. členové sekt, tak obohacují sebe či svou skupinu na úkor důvěřivých občanů a provozují tak sociálně patologickou činnost). Rovněž internalizovaná zloba může vést nejen k obecné *blbě náladě*, ale až k etickému negativismu jako rezignaci na smysl hodnot, resp. k jejich surogátům: egoismu místo altruismu, erotice místo lásky, lhostejnosti místo pomoci člověku v nouzi, rezignaci na politiku místo zájmu o věci veřejné atd.

Tab.č.1: Schéma vybraných sociálně patologických jevů (SPJ)

	PRIMÁRNÍ (bazální)	SEKUNDÁRNÍ (manifestované)	TERCIÁLNÍ (syntetické)
A	agresivita (1)	šikana (26) týrání zvířat (28) ublížení na zdraví (29) zabití (36) vandalství (30)	fašismus (6) + E agres. fandovství (5) + E terorismus (28) + D ohrožení star. lidí (19)+C vražda (33) + C
B	psychosociální a sexuální nezralost	pornografie (22) sex. deviace (24)	perverze (20) + A znásilnění (38) + B vražda (33) + A kuplířství (11) + C + E
C	lhavost (13)	vydírání (32)	obchod. nepovol.(17) + D simulantství (odpírání vojenské služby)(18) + D
D	kleptomanie (8)	lhavost (13) krádeže zištné (9)	dealerství drog (3) + C
E	nuda (16)	záškoláctví, útekářství (37) krádeže impulsivní (10)	vloupání (31) + C narkomanie (15) + F gamblerství (7) + C
F	sprejerství (25) (nonidentita)	idolismus narcismus	xenofobie (35) + A narkomanie (15) + C

(Poznámka: písmena A až F značí zařazení do horizontály transmisivity - viz tab.č.2)

4.3. Vymezení sociálně patologických jevů

AGRESIVITA (1)

Agresivita je tendence k útočnému jednání vůči druhé osobě či okolí. U člověka je příčinou často frustrace jako důsledek deprivace. AGRESE = nepřátelství či útok na osobu či předmět dle 4 stupňů: 1. bez vnějších projevů, jen v myšlení, 2. verbální (nadávky), 3. destrukce (rozbíjení předmětů), 4. fyzické napadení druhé osoby (pokud by však došlo k naplnění skutkové podstaty ..., SPJ se překvalifikuje). *Již zde je třeba si uvědomit, že se SPJ v praxi vyskytují často současně s jinými.*

V případě SPJ jde např. i o agresi anticipující s cílem hájit vlastní teritorium (hostinští *gadžové* zakazují vstup Rómům, členové sekt či bojových neofašistických skupin chrání svá území, symboly a rituály). Mnohem méně se vyskytuje agrese altruistická, zaměřená k ochraně druhých. Autoagrese = sebepoškození chovanců výchovných ústavů či vězňů ve snaze vyhnout se formě trestu. U pubescentů je nebezpečná agrese neadresná - projev neurčitěho pocitu zloby, kterou mají potřebu vybit. Studium agrese v historické literatuře ukazuje, že oproti některým předpokladům agrese v průběhu staletí spíše ubývá.

ALKOHOLISMUS (2)

Nadměrné používání alkoholických nápojů vedoucí k opilosti a časem k návyku s osobními i společenskými důsledky se zahrnuje do alkoholické toxikomanie.

Je třeba rozlišovat příležitostný konzum alkoholu, pravidelný konzum, návykové pijáctví a konečně alkoholismus (notorický), jako chorobu v důsledku časté frekvence a nadměrnosti konzumu. Ve střeoevropské kultuře se po staletí vytvářela společenská tolerance vůči užívání alkoholu. Příznačné je, že dcery alkoholiků se často provdávají za alkoholiky. Naopak záchvaty deliria tremens nebo trvalé poškození jater (hepatitis cirrhosa) vedou k rychlému odcizení dosud přátelského okolí, jež se svou neodpovědností podílelo na biosociální devastaci alkoholika. Z hlediska SPJ je alkoholismus důležitý jako akcelerátor delikventních a trestných činů - odplavuje autoregulaci, mění riziko v hazard, altruismus v egoismus, normalitu v asociálnost, verbální agresi v brachiální atd. Snížená schopnost posouzení důsledků činů spáchaných pod vlivem alkoholu však není polehčující, nýbrž přitěžující okolností (např. autohavárie).

Pití alkoholu spojuje patologii jednak příčin a jednak následků. U mládeže se stává náhradním programem posilování sebevědomí a zdrojem deviantního chování. Negativní

jsou také dočasné nebo trvalé zdravotní potíže, návazná kriminální činnost. Podpora alkoholismu u mladistvých je trestná. Váže se na jiné druhy **toxikománie**.

DEALERSTVÍ DROG (3)

(z angl. *dealer retail* = obchodník v drobném). Proměna substantiva ve sloveso nedokonavé svědčí o proměně v sociální jev. Dealerství se ovšem netýká jen drog, ale všech psychotropních a návykových látek. Z hlediska SPJ jde u dealerů o příznačně kombinovaný - terciální - sociopatický subjekt: s vědomím ahumánnosti, antisociálnosti a psychofyzické škodlivosti svého počínání - překupnictví, nabízení a prodeje toxických látek využívají svých vlastností a rysů negativních (cynismus, bezohlednost vůči dětem, finanční egoismus aj.) i rysů za jiných okolností pozitivních, např. sugestivnosti vůči objektům se zvýšenou sugestivností (děti, dívky), daru výmluvnosti a přesvědčivosti, s níž se snaží eliminovat případné námitky začínajících konzumentů. Vědomě a rafinovaně využívají prostředí navozujícího zjitřenou emotivnost, mýtičnost, iracionálnost - např. potemnělých kluboven rockoték, intimacy, sebeopájení étosem komunity, zvědavosti pubescentů apod. *Kdyby změnili sortiment, byli by z nich dobří agenti pojišťoven* (Allen Ginsberg). Právě vědomé poškozování zdraví mladistvých klientů a zisk z této agrese vůči národnímu zdraví vytváří vysokou mezinárodní nebezpečnost jejich činnosti. Ta je umocňována ještě spolčováním, organizováním v mafích. Nebezpečnost dealerství je třeba odlišit od držení a užívání návykových psychotropních látek, o jehož zákonném postihu, tolerování, prevenci a léčbě se vedou tč. spory mezi odborníky, exekutivou i legislativou.

SPJ přímo souvisí s narkomanií (15) a toxikomanií všeobecně. Navazuje na mezinárodní organizovaný *drogový velkoobchod*. Prevence a sankce nejsou mezinárodně sjednoceny, nebezpečnost jevu spočívá v jeho dynamice, těžké likviditě, kontaminaci a špatné recyklaci organismu obětí. Zmíněné potíže jsou spojeny s vysokou lukrativností zboží. Je hrozbou pro celé generace lidí a pojí se s další trestnou činností. Česká populace nebyla na šířené druhy drog připravena, a proto se jedná o alarmující ohrožení.

ETNICKÉ PROBLÉMY (4)

nesouvisí jen s asociálním chováním mladých rómů, byť kvantitativně převažují. Zejména příhraniční obce (při hranici se Slovenskem a Německem) a městské aglomerace (Praha, Ostrava, Liberec) mají narůstající problémy se skupinami občanů, přicházejících k nám z území bývalého SSSR, ale i Jugoslávie, Rumunska apod. Etnické problémy nelze měřit jen počtem a závažností mezilidských konfliktů, ale i problémy, jež pobyt těchto

nových etnických komunit přináší obecním, městským a okresním úřadům, cizinecké policii, městským policiím, finančním a živnostenským úřadům (zaměstnávání Ukrajinců ve stavebnictví bez povolení) atd. Navíc dochází k problematizování image České republiky jako státu evropské kultury. Příhraničním městům vzniká problém ambivalence: čemu dát přednost - poplatkům za pronájem pozemků a nebytových prostor nebo ostudě z potlačení českosti. Zvláštní problém vzniká ve společnosti vietnamského, ukrajinského a romského etnika.

RASISMUS, jako terminologická obdoba *etnických problémů* má jednoznačně negativní význam. Spočívá v přesvědčení o nerovnosti lidských plemen, je zaměňován s národnostním etnikem nebo kulturním společenstvím. *Vyšší rasa* (etnikum) se musí bránit proti *méněcenné rase, která je jí nebezpečnou svou mravní zkažeností*. Rasistické chování zpravidla zastírá pravé motivy: agresivitu jedinců a skupin vůči projikovanému nepříteli (židům) a strach z odlišnosti jiných skupin, např. etnocentrismus (egoisticky *odpírá* své kulturní, morální, náboženské, společenské a etnické formy jiným, má strach ze ztráty vlastní identity), xenofóbie. Pojem *rasa* se stal předmětem quasivědecké a politické spekulace, proto také *-ismus* byl v SPJ nahrazen základem *etnikum*.

FANDOVSTVÍ AGRESIVNÍ (5)

SPJ nevyjadřuje pouze a výslovně jen vlajkonoše. Těmi bývají i seriózní starší diváci, turisté na zahraničních šampionátech, kam přijeli povzbudit své reprezentanty. Naopak např. část vlajkonošů je dlouhodobě známa svým agresivním, asociálním až antisociálním chováním a jednáním. Nezaměňovat: chováním může být verbální agrese - nadávky hráčům soupeře a urážky rozhodčího, jednáním už je přelézání oplocení, ničení stánků, fyzické napadání fanoušků soupeře i pořadatelů, demolování zařízení hostinců po zápase. Vedle agrese vyvolané emočním prožitkem lze v reakcích diváků vysledovat agresi instrumentální - bez účasti emoce, vzbuzené hrou a hráči.

Jedním z nejdůležitějších důvodů pro agresivní chování je fakt, že se jim *to líbí*. Doprovodným jevem bývá masová psychóza různých odstínů. Motivem asociálního chování fanoušků je také snaha odlišovat se od ostatních, tedy nonkonformita. Policejní vyšetřování zadržených agresivních vlajkonošů ukázala, že jde většinou o učně z rodin se špatným klimatem, často z rodin neúplných, ale nebyly výjimkou ani případy opačné: intelektuální rodiče, kteří na děti a pubescenty neměli čas (vlastní kariéra!) a netrávili s nimi společnou krásu, pohodu, jde o výtržníky s prvky deprivace. Pozorování opakovaně potvrdilo tři okruhy výtržníků na stadionech: útočné outsidersy-pubescenty se snahou zvýšit své sebevědomí

házením kelímků i kamení do oken kabin rozhodčího či autobusu s hráči soupeře (endosféra). Střední mezosféru tvořili žvýkající adolescenti, kteří sem nepřišli za sportem, ale za *hecem* - povzbuzovali, aktivizovali a motivovali nezletilce i tím, že se jim nemůže nic stát, protože jsou ještě děti. Konečně třetí, vnější okruh - exosféru, tvořili kibicové, diváci středního věku, kteří se výtržnosti přímo nezúčastňují, ale pozorují, *jak se to vyvine*, aniž by poskytli pomoc minoritě pořadatelů. Zato když dorazí zásahová jednotka policie, urychleně se vzdálí. Kibicové tak nepřímou umožňují destruktivní výtržnost *fanoušků*. Navíc u českých vlajkonosů působí dva faktory: Jednak imitační reflex (volání: *Liverpool!*), jednak se na jejich aktivitách přizívají fašistoidní bojůvky.

FAŠISMUS (6)

Jeho definice je dostatečně známa (viz nacionálně šovinistické, rasistické hnutí a diktátorská forma vlády), zde chceme spíše zdůvodnit, proč jsme zvolili jako SPJ právě propagaci hitlerovského fašismu a ne třeba komunismu, muslimského fundamentalismu či jiné totalitní doktríny. Důvod tkví jednak ve frekvenci imitační recidivy klasických fašistických rituálů, které jsou podporovány i liberálním trhem. Butiky *Military* prodávají nejen součásti výstroje nacistického wehrmachtu a oddílů SS, ale i rituální fetiše – železné kříže s meči a jiná vyznamenání, standarty, staré ročníky nacistického časopisu *Stürmer* atd. Je příznačné, že je dnes zapomenut např. někdejší britský fašista Mosley i mezinárodní neofašistické organizace s tendencemi k inovativnosti, *modernizaci* původních tezí a rituálů hitlerovské podoby fašismu. Dnešní *hajlování* jistého typu skinů či bojové hry Vlastenecké fronty vcelku idolizují původní podobu fašismu třicátých let jako epochy pořádku silné ruky. Dnešní intelektuální polemiky o postmoderní krizi *přežilé demokracie* a nezbytnosti *nového řádu pro třetí tisíciletí* se ztrácejí v bezradnosti hledání formy existence tzv. postmoderní společnosti, naivně, ale o to nebezpečněji, se dívají nikoliv vpřed, ale ohlížejí se zpět, k prostředkům *etnické čistoty* a homogenismu bílé společnosti dle tezí Alfreda Rosenbeerga a okázalosti gest a instrumentů 30. let. Fašismus jako SPJ má tedy ve vybraném inventáři své logické opodstatnění nejen sémiotické a historické, ale i lexikální: fašismem rozumí veřejnost označení pro celek a zásady, kdežto nacismus či henleinství chápe právem jako jeho parciality.

Fašistoidní chování u mládeže zaznamenáváme v paralele s rasismem, agresivitou, někdy pramenící z pocitu méněcennosti, a sdružováním (rockové koncerty, skinheads) v partě, kde následuje trestná činnost.

GAMBLERSTVÍ (7)

Gambleři patří k typům vrstevnických skupin, které jsou dynamicky strukturovány. Gambleři jsou vášniví hráči na hracích automatech v hernách, v restauracích s výherními automaty, nádražních halách aj. Náruživé hráčství ve všech jeho formách vytváří podobnou závislost jako závislost na drogách. Je mylné domnívat se, že sem nepatří karban - tento starobylý název pro karetní hráčství o vysoké částky je dnes inovován v soukromých bytech nejen karetním *sportem*, u starších jsou v oblibě také dostihové sázky, casino, ruleta, ale i vzrušující hazard - ruská ruleta. Nebezpečnost gamblerství si uvědomují především v menších obcích a městech, kde gravitace *blikající světovosti technické civilizace* sugeruje šanci snadného zbohatnutí, ale v případě porážek i opakovanou potřebou peněz k dalším pokusům o výhru. Proto funguje gamblerství jako akcelerátor, reps. startovní mechanismus jiných forem SPJ: nejen lhavosti- doma lze rodičům, že mu někdo ukradl peníze, ale je přinucen ke krádežím nejprve doma, pak mimo domov, k podvodům obdobným mechanismem, jako je nouze po závislosti na toxických látkách.

KLEPTOMANIE (8)

Označení pro periodicky se opakující impulzivní krádeže různých (i nepotřebných) předmětů. U kleptomana (z psychiatrie) je před krádeží pocit vnitřní tenze, nutkavosti, které opadnou v okamžiku realizace krádeže (bývají předmětem soudně psychiatrického znaleckého posuzování).

Vedle pravých kleptomanií, jež se vyskytují zřídka, může jít o krádeže zkratkové, o projev deviantního sexuálního chování (fetišismus) nebo o krádeže nemotivované duševní poruchou. Kleptomanii do výběru SPJ bezesporu patří. Vyskytuje se totiž poměrně často ve své *nevinné podobě* u dětí již předškolního věku, kdy není dostatečně diferencováno MOJE - TVOJE - NAŠE. U dětí romského etnika bývá tato vlastnost řízeně zneužívána rodiči – kradou drobné předměty otci např. v samoobsluhách. Nehledě na věcné škody jde o škodu morální: svévolné přisvojování věcí při absenci normotvorné výchovy přerůstá ve svévolné přisvojování si práv s pocitem beztrestnosti nebo křivdy v případě postihu. Nelze se proto na kleptomanii dívat jen jako na úzce vymezenou poruchu jednání nevelkého významu. Ve skutečnosti je závažným sociálně-pedagogickým jevem s nebezpečnou tendencí k asociálnímu občanství! V psychoanalýze je kleptomanie chápána i jako infantilní uspokojování sexuálního pudu. Někteří autoři ji považují za výraz celoživotní sociální nezralosti, kdy nezralí rodiče vychovávají nezralé děti = budoucí nezralé rodiče. *Circullus vitiosus* se tak stává jevem označovaným některými jako *circullus stagnatus*. Tento SPJ má

tedy nebezpečný charakter dysfunkčnosti, pokud přejde v disfunkci, mění se stagnace v degeneraci.

KRÁDEŽE ZIŠTNÉ (9)

(ale bez velké škody, např. čokolády v samoobsluze, spolužákova věc z dovozu aj.)

KRÁDEŽE IMPULZIVNÍ (10)

(např. zaparkovaného automobilu, v němž se chce mladík svést a imponovat tím kamarádům a dívkám, aniž chce auto prodat)

KUPLÍŘSTVÍ (11)

Vypovídá o něm zcela konkrétně ustanovení § 204 trest zákona: *Kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody ... spáchá-li čin použitím násilí, pohrůzkou násilí nebo ... zneužitím tísně ... či závislosti na osobě mladší 18 nebo dokonce 15 let.*

Existují také skryté formy návodového nasazování mladých dívek, kdy ani k prostituci či jinému příslibu nedojde a klient se stává obětí podvodu či krádeže. K tomuto typu jednání mohou dopomoci neuvědoměle i rodiče u dětí, které pošlou v útlém věku na účelovou návštěvu k bohaté tetě. Pokud jde o SPJ mládeže, může zde být v roli oběti i pachatele.

KVELURANSTVÍ (12)

(stálá nespokojenost, malicherná kritičnost, žalování, stížnosti, intrikování)

LHAVOST (13)

Lež, jako projev člověka, nemá vždy patologický obsah, ačkoliv jde o úmyslné zastírání pravdy. Děti do 6 let si často své výmysly neuvědomují a jsou (jako někteří umělci) součástí jejich pohádkového neskutečného světa her. S vývojem osobnosti je nezralý jedinec predisponován k notorickému fabulování, jemuž sám věří (lhaní sobě). *Vpád svobody* 90. let přinesl zároveň prostor pro artikulaci pravdy a také široké možnosti beztrestně veřejně lhát. Lež v rukou podvodníků slibující zbohatnutí, zveřejňované rady advokátů zločincům popírat regulérně lží své skutky a další zkušenosti demoralizovaly nejen mládež.

Lze shrnout, že lhavost jako pedagogicky vymezený projev dětské psychiky se může stát nástrojem sociálně patologického chování např. s cílem nezákonného obohacování.

Lhavost je společensky nebezpečná ve spojení se zlým úmyslem a sociální poruchou jednotlivce (bezcharakternost psychopata).

NAPADENÍ (14)

(učitelky, starosty, policisty, jiného veřejného činitele)

NARKOMANIE (15)

(nověji pod pojmem toxikomanie, užívání drog a jiných psychoaktivních látek až po vytvoření závislosti s velmi negativními důsledky)

NUDA (16)

(jako součást životního stylu, snaha nahradit nepříjemnou nudu příjemnou např. rizikovou akcí)

OBCHODOVÁNÍ NEPOVOLENÉ (17)

(mladiství trhovci a pokoutní prodavači žádaného zboží podezřelé kvality a původu)

ODPÍRÁNÍ NÁSTUPU VOJENSKÉ PREZENČNÍ SLUŽBY (18)

(pokud je simulování důvodu, zákonem umožněného)

OHROŽOVÁNÍ STARÝCH LIDÍ (19)

Nejedná se původně o generační problém. Přesto za typický fenomén soužití mládeže s nejstarší generací lze mnohdy považovat surovou radost ze šikanování výbuchem rozbušek, výkřiky a obtěžování hlukem, vulgárními projevy až oplzlostí, např. společnou večerní cestou dopravním prostředkem. Okázalý cynismus patří v partě ke znakům nadřazenosti a nebojácnosti inspiruje méně smělé. Nevšímavost s opatrností často není u dospělých oprávněná a přesto se chybně projevuje jako netečnost. Veřejnost, někdy učitelé a trenéři, nevyužije možnosti preventivního zásahu, což se vymstí v dalším vývoji jedince, který přeroste v pachatele trestné činnosti *narušováním občanského soužití*, např. násilí proti osobě nebo skupině.

PERVERZE (20)

Dva pohledy na SPJ, normalitu sexuality a erotiky umožňuje jednak aktuální kultura hodnotovou orientací občanů, mírou tolerance ve společnosti, standardy výchovných subjektů a jednak pohled zákona.

Např. § 205 tr. zákona, ohrožování mravnosti, řeší tyto otázky: *Kdo uvádí do oběhu, rozšiřuje, činí veřejně přístupnými, vyrábí nebo dováží pornografická díla písemná, nosiče zvuku nebo obrazu, zobrazení nebo jiné předměty ohrožující mravnost, v nichž se projevuje neúcta k člověku a násilí, nebo která zobrazují sexuální styk s dítětem, se zvířetem nebo jiné patologické praktiky, ... bude obviněn z trestného činu.*

Existuje řada dalších klasifikací mravnostního charakteru, např. § 226 – ohrožování pohlavní nemocí s nedbalostní nebo úmyslnou příčinou, některá jsou uvedena jako samostatná SPJ, znásilnění (38). Důležitá je zde co do závažnosti u pachatele i oběti věková hranice 15 a 18 let. Perverze (pohlavní zvrhlost, záliba v sadistických, masochistických a partnera ponižujících praktikách sexuálního styku).

PŘÍSTUP KE ZBRANÍM (21)

Toto je jedna z mála oblastí, která zaznamenala v poslední době výraznější zákonodárnou úpravu. Došlo k omezení nekontrolovaného držení zbraní a střeliva občany. Naše specifické pojetí svobody umožňovalo oprávněně držet zbraň prakticky každému a stát musí zdůvodnit, proč ji někomu odepírá. Také výroba amatérských trhavin *pro zábavu* přinesla u mládeže každého Silvestra poškození na zdraví.

§ 185 – nedovolené ozbrojování - zakazuje výrobu nebo opatřování či uchovávání zbraně jinému; povoleno předem musí být také opatřování a přechovávání výbušnin.

Diskutovanou otázkou je také, co je zbraň. Nesprávné je, když dítě míří na člověka zbraní – hračkou, neboť návyky jsou už zde důležité. Mladíci v metru nepřímo vyhrožují občanům nošením nebezpečných a k útoku použitelných předmětů.

PORNOGRAFIE (22)

(ochota nezletilých dívek nechat se fotografovat či filmovat pro pornofilmy, videokazety, snaha chlapců dostat se k pornočasopisům např. i vloupáním do novinových kiosků)

SEKTÁŘSTVÍ (23)

(týká se jen těch členů náboženských sekt, kteří svou aktivitou omezují svobodu spoluobčanů – obtěžují, vydírají, vyhrožují zatracením)

SEXUÁLNÍ DEVIACE (24)

(úchylka, např. exhibicionismus)

SPREJERSTVÍ (25)

Jako patologický jev má důsledky obdobné **vandalství**. Projevuje se nástřikem barev, obrázců a písmen kódovaného významu na stěnách domů, zdích, vagónech, oknech refýží apod. Ilegální *podpisy*: *tady jsem, chyt' si mne!* Na mramorovém či pískovcovém obkladu jsou takto páchány exemplární škody, volání po identitě a klukovina přechází v trestný skutek.

Činnost sprejerů a graffitistů obsahuje dvoujedinou technologizaci výkonu a brutality výrazu, když společensky tolerované jsou výsledky spíše výjimkou někde na opuštěné plechové ohradě nebo šedi nábrežní zdi. Ti, kdo mají určitý vkus a soudnost výběru objektu mohou estetizovat generačně jiným viděním světa. Módnost nepovoleného projevu láká nešikovné outsidersy, kterých si nikdo nevšímá, a tak provokují, ničí. Prevence i represe (průkaznost, usvědčení) je problémem doby, pohoršenost veřejnosti, bezradnost institucí demoralizuje společnost další beztrestností. Ekologické hnutí se od sprejerů distancuje. Jde patrně o jev difúzní, o průnik množiny chování psychopatického a sociopatického. Hypoteticky jsou kořeny jevu také v manku spontánní výtvarné výchovy, v absenci uvědomování si vznikajících ekonomických škod a jejich náhradě rodiči.

ŠIKANA (26)

Původní význam slova šikana (z francouzštiny *chicane*) znamenal spíše zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratický přístup vůči podřízeným nebo občanům z pozice úředníka. V dnešním pojetí se používá slovo šikana jako označení jevu, který se vyskytuje v armádě a mezi dětmi na školách: fyzické týrání, ponižování, zneužívání a vydírání. V povědomí veřejnosti je všeobecně málo známé, že šikana může naplňovat skutkovou podstatu trestného činu (omezování osobní svobody, vydírání, loupež, znásilnění, pohlavní zneužívání, kuplířství, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci aj.).

TERORISMUS (27)

Někoho *terorizovat* v běžném označení slušným výrazem nebo kriminální čin terorizmu podle trestního řádu je rozdíl v závažnosti i pojetí. Malé dítě může terorizovat maminku, která nezvládá výchovu a regulaci emocí objektu. Děti mohou podobně působit na unavenou učitelku důchodového věku.

§ 93 - Teror - *Kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení republiky jiného úmyslně usmrtí nebo se o to pokusí, bude potrestán ...až výjimečným trestem, proto je zde vazba na organizovaný zločin, vraždu a řadu dalších deliktů. V tomto případě se lež nebo neoznámení pravdy postihuje.* § 167 - Nepřekážení trestného činu, §91 až 96 - *kdo se dozví o rozvracení republiky, vlastizradě, záškodnictví, teroru, sabotáži apod. chování přiřazovaných teroristům, musí ze své vůle vypovídat. Subjektem oznamovací povinnosti je oběť, spolupachatel, svědek, náhodně informovaný, kontrolní subjekt.*

Terorismus (souhrn protilidských a protispolečenských metod hrubého zastrašování politických odpůrců nebo obchodních konkurentů násilím či smrtí).

TÝRÁNÍ ZVÍŘAT (28)

Trestní zákon upravuje §203 - Týrání zvířat dosti jasně. Opakované páčání deliktu je trestáno výrazně přísněji, zákon o sociálně právní úpravě dětí však dlouho chybí. Děti jako pachatelé trápení, ubližování a zanedbávání péče dříve vyprošených zvířátek by neměly být snadno tolerovány.

Týrání zvířat (zejména skupinové týrání bezbranných zvířat)

UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ (29)

Podobně jako u vraždy hodnotí čin jako úmyslný, sankce je odvislá od následků a typu objektu (svědek, smrt). Ublížení může být spácháno také úmyslně z nedbalosti, což je sazbou zohledněno.

Ublížení na zdraví (ze msty, závisti, či záště, např. ublíží-li chlapec děvčeti, silnější slabšímu, žák učitelce apod.).

VANDALSTVÍ (30)

Ničení věcí, veřejného majetku, např. květinové výzdoby, telefonních budek.

VLOUPÁNÍ (31)

Vloupání do automobilu, chaty, šatny, s cílem odcizit věc nebo demonstrovat výhrůžku možnosti takového činu.

VYDÍRÁNÍ (32)

Děti vydírají rodiče, prarodiče děti svou *láskou*. Podle § 235 tr. zákona je vydírání delikt, při němž bývá použito násilí, pohrůžka s následky, podle jejichž závažnosti je pachatel postižen. Jestliže je doprovodným jevem použití zbraně, zneužití funkce oběti, organizovaná forma (svědek, soudce), dochází až k sazbě 12 let. Parta osmnáctiletých si často tuto hrozbu neuvědomuje.

Vydírání (trestný čin proti svobodě jedince - kdo jiného násilím či pohrůžkou násilí nutí, aby něco konal nebo naopak nekonal).

VRAŽDA (33)

Není zpravidla třeba SPJ vysvětlovat, jen v případě vojenských a podobných konfliktů se zvažuje atribut nepodmíněného příkazu podle normy. Literárně je zvažována věc *spravedlivé odplaty*. Hlava VII. tr. zákona - Trestné činy proti životu a zdraví, § 219 mj. uvádí znaky : úmyslné usmrcení, na více osobách, opakovaně, oběti je pod 15 let, novorozence v afektu.

VÝTRŽNICTVÍ (34)

SPJ může být rozdílně chápán veřejně a podle dikce zákona. § 202 postihuje toho, kdo se dopustí veřejně nebo na veřejném místě hrubé neslušnosti nebo výtržnosti na objektu: historická, kulturní památka, hrob, pietní místo, ruší shromáždění, obřad.

Obyvatelstvu nejsou ani příjemné opilecké výpravy s rušením nočního klidu a toleruje toto chování výjimečně, např. po oslavě maturity. Výtržnictví bývá často doprovázeno jinými SPJ, např. tahem vlajkonošů na nádraží. Výtržnictví (skupinové porušení veřejného pořádku - programové hulákání rasistických a hesel a výhrůžek, ohrožování chodců, majetku i zasahujících policistů).

XENOFOBIE (35)

Odpor, nepřátelství k cizímu, strach před ním, nedůvěra k němu - např. k Rómům, Vietnamcům, ale zčásti i k Němcům.

ZABITÍ ČLOVĚKA (36)

Ublížení na těle s následkem smrti, např. ve rvačce.

ZÁŠKOLÁCTVÍ (37)

Záškoláctví (útěkářství) nebývá posuzováno příliš přísně, pokud dítě školou povinné *jednou za život* nejde do školy či uteče z domova. Mezi SPJ je však právem řazeno pro své potencionální latentní důsledky. Může vzniknout jako následek nudy, zloby, šikany, ale také může být příčinou závažných SPJ či jejich kumulace: gamblerství, výtržnictví, vandalství, ohrožování starých, krádeže, vloupání, alkoholismus, narkomanie aj.

Záškoláctví, útěkářství (opakované = stresování rodiny a velmi nákladné pátrací práce).

ZNÁSILNĚNÍ (38)

V trestním zákoně se delikt zohledňuje v § 241 - Znásilnění : *Kdo násilím nebo pohrůzkou ...donutí ženu k souloži...zneužije její bezbrannosti, dále spáchá-li jí újmu na zdraví, na ženě mladší 15 let.* S mravnostními a násilnými činy u chlapců se setkáváme také jen informativně, aniž by došlo k dokazování a obvinění, překvalifikování a jiným unikům spravedlnosti. K typu deliktu zákon uvádí ještě § 38a) Pohlavní zneužívání, kdy oběť je mladší než 15 let a nerozhoduje pohlaví, navíc je-li zneužit osobou svěřeného dozoru v závislosti na ní. Podle § 38b) postihuje soulož mezi příbuznými, kdy účastníci bývají také předmětem péče psychiatrů.

ZLOBA (39)

Další z poněkud vágních, jakkoli běžně užívaných a snadno srozumitelných pojmů. Jde o párový axiologický pojem *dobro - zlo*, běžný v tradicích křesťanské kultury. Jazykový kmen *zlo* má četné substantivní přípony : zločin, zlosyn, zloděj, zlomyslnost, atd. Ve vývojové pedagogice se setkáváme s výstižným pojmem *vulkanismus jedenáctiletých jako výraz druhého období odporu*. Zloba nemusí být vždy adresnou agresí. Zloba je spíše postoj odplavující schopnost vcítění se do psychického a fyzického stavu oběti. Zloba je tendence ke zlosti a útočným projevům, jež nemají adekvátní obsah. Vede ke změně chování a interpretace skutečnosti a je provázena změnami vegetativní a hormonální regulace. Zloba jako generační či protimocenská averze je příznačná např. pro hard-rockové kapely (póza zamračených mladíků s výhružným výrazem), v poslední době se pro syntézu otrávenosti, častých všedních potíží a negace k politikaření ujalo označení *blbá nálada*.

Platón považuje zlo za úpadek, Hegel za omyl, jenž brání dobru, Leibnitz rozeznává zlo metafyzické, jež *tkví v pouhé nedokonalosti*, a zlo mravní, jež je záměrným poškozováním druhého. Nietzsche považoval za zlo nejprve to, co odporuje morálce slabých a nakonec to, co odporuje vůli Nadčlověka po moci.

Zloba je zvláštní tím, že škodí všem : tomu, kdo se zlobí, i tomu, jemuž je zloba určena.

4.4. Transmisivita, transformace, příprava prevence

TRANSMISSION (z angl.) = převod, transmise (Poldauf 1971). Tento pojem zní zdánlivě vhodně jen pro mechanický převod energie. V tomto pojetí má spíše metaforickou, obraznou funkci: je v něm totiž dobře obsažen známý pojem převodu nějaké základní *startovní síly*, puzení, drive. Tak např. potencionální agresivita je transmisí, *roztáčející* jednání a chování kluka od faulování ve hře až po vraždu - pokud není mechanismus (funkce) transmise brzděna včasnými sankcemi, např. energickým rozhodčím (žluté a červené karty, pokuty udělené trenérem aj.), učitelem (zhoršená známka z chování), mistrem učiliště, kurátorem, policistou, vyšetřovatelem atd. Kde jsme svědky dysfunkce těchto brzdných sociálních mechanismů, může se energie agresivity jedince (transmitenta) stupňovat od sociálně patologických jevů až po činy kriminální.

TRANSMISIVITU chápeme tedy jako proces přenášení jistých dispozic, vlastností, rysů, vzorců chování a komponent osobnosti jedince (transmitenta) z předchozí ontogenetické fáze jeho vývoje do fáze následující, resp. z nižšího stupně společenské nebezpečnosti do vyššího stupně společenské nebezpečnosti. Transmisivita tak může být prepatogenním jevem: např. dětská lhavost jako zlozvyk se může transformovat v delikt a ten v kriminální čin, např. podvod (viz. Model transmisivity, formálně zobrazený jako dvourozměrná tabulka, na následujících dvou stranách).

Metodologická poznámka: Existence transmisivity je zřejmá jako způsob zrání osobnosti, která však k sociální zralosti nikdy nemusí dospět (Rogers) a tedy jako rodič vychovává další sociálně nezralé a k delikvenci zčásti predisponované jedince. (Mnoho delikventních činů je vykonáváno proto, že jejich autor je nedostatečně socializovaný a schopný racionálně vážit rizika.).

Pro interpretaci eventuálního terénního šetření je nezbytné zjistit, **které anomální znaky chování v dětství, pubescenci a adolescenci mají funkci jistého sklonu k pozdější asociální, antisociální a kriminální činnosti** v rané dospělosti (19-26 let), a které naopak jsou právě jen příznakem onoho *vývojového období vulkanismu* (Příhoda) nebo *generační protestace* (Rosemayer), z nichž bouřící se jedinec *vyroste*, tj. adaptuje se na společenské, etické a právní normy - byť i s mnohými výhradami, jimž může dát průchod v občanském postoji a v zájmu či programovém nezájmu o místní či státní politiku a věci veřejné (*res publicae*). Takto socializovaný jedinec postupně zraje k sebereflexi a tím i k distanci od svých někdejších infantilních *alotrií*. Jedinec nesocializovaný však naopak může ze svých dětských prohřešků a provinění (jak už oba tyto termíny naznačují, jde o odchylky od norem morálky na křesťanském základě) učinit základní východiska k pozdější delikventní činnosti, či dokonce životnímu programu a kriminální kariéře (terorismus, extrémní politická hnutí a strany, organizovaná trestná činnost atd.). To vše ovšem za podmínky, že vyrůstá v prostředí nevšímavém k jeho osobním problémům a charakterovým odchylkám od společenských norem, od etiky i etikety *slušných lidí*. Pak mnohé situační proměnné destabilizují ještě více jeho osobnost dostatečně nezakotvenou v pozitivních konstantách. Dochází k entropizaci osobnosti nárůstem záporných komponent jeho charakteru a sumy nepoznaných negativních proměnných při labilitě pozitivních konstant, vštípených jedinci výchovou, hodnotovou orientací rodiny i společnosti.

Jde tedy o včasnou registraci takové záporné komponenty dítěte a mladistvého, z které by v budoucnu mohla za jistých podmínek vzniknout predispozice k delikventnímu a kriminálnímu jednání (zpočátku k mírnějším formám sociálně patologického). Zde je třeba citlivě rozlišovat mezi takovými prohřešky proti společenským normám, jež jsou pouhým překročením hranice dovoleného (NESMÍŠ - viz desatero božích přikázání, ale i školní řád, domovní řád aj.) a takovými, které jsou záměrnými a promyšlenými asociálními činy s motivem poškodit cizí věc, ublížit někomu (slabšímu kamarádovi, starému člověku) za účelem osobního prospěchu, zisku či pocitu zlomyslného zadostiučinění (msta).

Na následujících dvou stranách je prezentováno schéma transmisivity:

PREDISPOZICE MÍRA	A – např. agresivita	B – psychosexuální Nezralost, deviace	C – mohu > smím Chamtivost	D – chci > mohu parazitizmus – „mít“	E – ideje bez ideálů Organizovatelnost	F – disociativnost, Dysfunkce Quasioriginalita – „být“
Přirozený vulkanismus	<ul style="list-style-type: none"> ■ Vyvolávání klukovských rvaček, faulování – <i>hry</i> ■ povrchní citovost, hrubost ■ nepředstíraný cynismus ■ hledání submisiv. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ vyzývavost dívek ■ sexuální zvědavost ■ škádlení a ubližování dívkám, exhibice bicepsů ■ záliba v líbivosti a líbení se – matčina rtěnka 	<ul style="list-style-type: none"> ■ falšování podpisu rodičů na školní omluvence ■ hra na elitu – imitování idolů ■ denní snění – o boha – tství, cestování po světě 	<ul style="list-style-type: none"> ■ lhost, nekázeň ■ odmítání pomoci rodičům doma ■ mělkost a nestálost v aktivitách, nezakotvenost zájmů ■ krádeže ve školní šatně 	<ul style="list-style-type: none"> ■ skupinové záškoláctví kulečnick ■ hra na tajnou organizaci „Pomalé, pak Rychlé šipy“ ■ zapírání kázeňského přestupku – nezradit kamaráda! 	<ul style="list-style-type: none"> ■ záliby v krajnostech: mystika – <i>introvertů</i>, výstřední chování a bláznivé kousky – <i>extrovertů</i>, nápadné oblečení ■ předvádění se, pohrdání přiměřeností, norma-
Osobní hazard	<ul style="list-style-type: none"> ■ právo silnějšího ■ řešení konfliktů „oko za oko, zub za zub“ ■ iracion. Rozhodování - snaha imponovat dívkám nebezpečnými činy bez zvážení míry rizika ■ „špendlík na židli“ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ pubesc. sex. styk předčasně biolog. zralých, ale psychosoc. nezralých ■ vyhledávání inspirace (pornočasopisy a video) ■ nižší IQ – vyšší komunikace bez romant. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ zjištěné využívání osobních předností (svého vzhledu) ■ hochštaplerství, lež, předstírá - zná významné osobnosti 	<ul style="list-style-type: none"> ■ drobné krádeže doma (věci prodejné kamarádům, knihy antikvariátu) ■ drobné krádeže v sa – moobsluhách ■ snaha dostat se jako pomocný číšník na party bohatých 	<ul style="list-style-type: none"> ■ příležitostné skupiny – vlnajkonosi ■ stálé situační skupiny; účas. Rockoték /koncer. své kapely ■ místní party; vrstevnické skupiny z určité lokality; lidři & outsi – deři, vysoká migrace 	<ul style="list-style-type: none"> ■ sprejterství; <i>extroverti</i> ■ bigotnost; <i>introverti</i> ■ idolizmus; <i>M. Jackson emoční infekce davu; afektivní hysterie</i> ■ droga jako jízdenka do náhradní reality (<i>surogát</i>)
Nepřiměřené společenské riziko – Excessive risk	<ul style="list-style-type: none"> ■ juven. konzum alkoholu ■ špatná pověst v okolí ■ nevyvin. soc. tolerance ■ vandalismus, radost z ničení věcí ■ „bouchací kulička pod židli učitelky“ ■ averze k vzdělání ■ výtržnictví 	<ul style="list-style-type: none"> ■ cool – sex ■ alkohol jako nástroj odplavení studu a zábran ■ pubescent redukuje dívku na objekt chůtice ■ počínající narcismus ■ peting nahrazen násilím ■ promiskuita dívek 	<ul style="list-style-type: none"> ■ posun hodnot ■ „kdo nekrade, okrádá rodinu“ ■ „peníze jsou vždy až na 1. Místě“ ■ šíření spotřebitelů ■ drobné podvody – součást živ. stylu 	<ul style="list-style-type: none"> ■ doma krádeže ■ rodinných šperků, prodej trhovcům jiných etnik ■ použití peněz pro menší dávky drog, hrací automaty ■ vloupání do bytů, chat, garáží atd. ■ počínající specializa- 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ideově motivované skupiny – skinheads, anarchisté aj. ■ etnický kohezní skupiny; Romové, Viet – namci aj. ■ pozitivně aktivní skupiny; ekologické organizace, hnutí, spolky 	<ul style="list-style-type: none"> ■ gamblerství ■ aktivní vyznavač idejí sekty ■ konzum drogy situační; <i>rockový koncert</i> ■ hledání ideologického ukotvení pro své Já ■ xenofobie

Tab. č. 2: Schéma transmisivít

PREDISPOZICE	A – např. agresivita	B – psychosexuální Nezralost, deviace	C – mohu > smím chamtivost	D – chci > mohu parazitizmus – „mít“	E – ideje bez ideálů organizovatelnost	F – antisociálnost, Dysfunkce Quasioriginalita – „být“
Hrozba pro společnost – Threat	<ul style="list-style-type: none"> ■ násilné rozšiřování osobního prostoru – <i>proximika</i> ■ týrání – <i>radost z ubližování zvířatům</i> ■ vymáhání souhlasu, šíření strachu v okolí ■ <i>propíchnutí pneumatik</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ group-sex natáčený life (video) ■ exhibicionismus ■ vytypování vhodných míst k sebeukájení či souloži ■ seznámení se sadomasochist. krvavými 	<ul style="list-style-type: none"> ■ vyhledávání mezer v legislativě ■ neoprávněné podnikání ■ falšování dokladů k výměru cla ■ předstírání insolvence-daně 	<ul style="list-style-type: none"> ■ hledání „helfra“ – <i>zed'</i> ■ rostoucí požadavky: <i>krádež zpočátku – pro zvýšení živ.stylu</i> ■ změna motivace – <i>krádež cílem, úspěchem, rozkoši</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ zájmově delikventní skupiny – dělba práce: taxikář + kuplíř + prostitutka+ barman+zá – kazník+kuplíř...uzav. kruh prostředky: korupce, vydírání 	<ul style="list-style-type: none"> ■ absorpce sektou-komunita mu formuje živ. styl ■ existen. Úzkost, frustrace- agrese proti moci; náchyl-nost k teror. či jeho hrozbou – tel.
Ohrožení hodnot demokracie svobody – Threaten krize	<ul style="list-style-type: none"> ■ šikana (radost z ubližování slabším vrstevní – kům) ■ nezralost, resp. atrofie svědomí: ublížení matce ■ zákeřnost vůči silnějším ■ stoup. rafinov.agresivity ■ „třaskavina vůči objektu 	<ul style="list-style-type: none"> ■ provokování sex. násilí ■ perverze ■ pedofilní pokusy ■ zkoušení techniky lstik zajištění objektu (prostředí, škol. Dítě) ■ pokus o umlčení svědka či oběti 	<ul style="list-style-type: none"> ■ aktivita pod fingovanou firmou ■ zatajení příjmů; daňový únik ■ klamavá reklama ■ přefakturování na jinou firmu ■ neplacení nemoc./ soc. pojištění 	<ul style="list-style-type: none"> ■ překročení meze zločdeje – sólisty: navazuje navazuje kontakty s překupníky; <i>dominanti zaměstnávají submisivní</i> ■ krádež se stává až fi – nální fází procesu: <i>rekognoskace – vážení rizik – volba taktiky – akce</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ zločinecká organizace: hierarchie central. struktura, disciplína, obtížný odchod ■ min. rizik podvazaností - korupcí správních a policejních úředníků. krytí kooperace skutečných i fiktivních osob vč. právnick. ■ mafie: koncent. kapi – tálu pro kriminální čin- 	<ul style="list-style-type: none"> ■ organizování ideolog. zpřízněných bojůvek ■ manipulovaný jedinec jako mechan. soc. patol. bludu a idolu ■ rozpad identity ■ ohrožování duchov. a soc. zdraví mládeže
Konflikt	vražda	nákaza virem HIV znásilnění pohlavní zneužití dítěte	hospodářský trestný čin	Krádež automobilu	org. tr. činnost: 1.majetková, 2. drogy, 3. hospodář., 4. „racketee-ring“, 5. ileg. přechody aj.	pachatel jako společen. nákladná obět
Trest Punishment	§ 219 TZ, též 201, 203 203 a další	§ 241, § 242	§§§ polymorfni	§ 247	§ 204, § 205 atd.	§ 188 aj.

Nelze však přehlédnout, že už v dětství se mohou zakládat vlastnosti, rysy, postoje, názory a způsoby chování, které později tvoří součást negativních osobnostních komponent kriminální kariéry jedince. Můžeme hovořit o VPLÝVÁNÍ (angl. *inflowing*) jistých negativních rysů dítěte do období dospívání a z něj do dospělosti. Např. není snad dítěte, které by ze strachu před trestem nebo z obavy, že udělá smutek starostlivé mamince, nezalhalo (*fraus pia*). Avšak trvalá lhavost jako součást účelového chování může *přirůst* k charakteru jedince do té míry, že se lež stává standardním prvkem člověka, považovaného pak za neseriózního, nedůvěryhodného, nevypočitatelného. (Takoví jsou i mezi občany, kteří se žádných kriminálních činů nedopouštějí - buď proto, že mají z prozrazení a následků strach nebo nemají příležitost).

Náš model vplývání některých vlastností a rysů do vyšší, společensky nebezpečnější fáze a jiné, vyhraněnější podoby je ovšem třeba chápat nikoli jako dogmaticky platnou prolongaci jistých infantilních postojů a vzorců chování do protrahované podoby vyšší společenské nebezpečnosti. Linearita zde samozřejmě neplatí! Ostatně model chápeme jako zjednodušené zobrazení jistého jevu pomocí určitých zobrazovacích prostředků, znázorňujících pouze ty rysy, jež jsou podstatné z hlediska cíle. V našem případě jde tedy o jednoduché (a nutně zjednodušující!) schéma přechodů, transmisivity některých vlastností a stupňování jejich společenské nebezpečnosti podle předem stanoveného fázování, od přirozeného vulkanismu mládí po konflikt.

Pro snazší optické odlišení užíváme barev (v černobílém provedení barevnou úpravu nenaleznete) dle běžné symboliky: zelenou pro 1. pásmo (mládí, volno), žlutou pro 2. pásmo (jako na semaforu : upozornění), červená pro 3. pásmo : STOP! sociálně patologickým jevům. 4. pásmo je šedou zónou hrozby - právně jde o přestupky nebo podmíněné odsouzení, resp. pokuty. 5. pásmo - ohrožení hodnot - je černé. 6. pásmo je součtem hrozeb a ohrožení a fialová je barvou spravedlnosti, vynášející trest.

Analogicky jsme se pokusili řešit hypotetický model transformace rizika v delikt a kontraproduktivní schéma prevence.